

Megmentett örökség – Hazatérő emlékeink

Rácz András

A rendszerváltást követően és bizonyára az egyre terjedő globalizáció, a kialakuló világfalu szellemiségének hatására is gyökeresen átalakult a tengerentúli magyarság élete. Az idegenben élő magyarok második, harmadik generációja már nem úgy őrzi identitását, ahogy szülei, nagyszülei, tették, ha őrzi egyáltalán, s így romlásnak indultak a helyi magyar közösségek könyvtárai, gyűjteményei. Hogy a sokszor értékes anyag ne vesszen kárba, a Magyar Diaszpóra Tanács 2013 októberében elfogadta a Mikes Kelemen Programot. A különleges kezdeményezésről *Kaposváriné Dányi Éva* projektvezetővel, az Országos Széchényi Könyvtár Gyarapítási és Állomány-nyilvántartó Osztályának vezetőjével beszélgettünk.

– Óriási értékeket halmozott föl a tengerentúli magyarság – kezdte az osztályvezető asszony. – Könyvtárak, levéltári anyagok, levelezések, a közösségek életét bemutató folyóiratok, aprónyomatványok, fotógyűjtemények kerültek veszélybe azáltal, hogy a fogyatkozó közösségek sok esetben már nem tudják fenntartani intézményeiket, gyűjteményeiket. A Mikes Kelemen Programnak a hivatalos megfogalmazás szerint az a célja, hogy „a diaszpóra tárgyi örökségét rendezett módon összegyűjtve Magyarországra szállítsuk és gondoskodjunk későbbi méltó felhasználásáról”. Ami egyfelől a szállítást, másfelől a megszervezést, végül pedig azt is jelenti, hogy olyan könyvtárak-

nak adjuk át a megmentett örökség egyes elemeit, amelyekben valóban hasznosulhat.

Megsemmisüléstől megmentett tárgyi emlékek Fotó: OSZK/Mikes Kelemen Program

– Gondolom, az asszimilációs folyamatok régóta emésztik a nyugati magyar csoportokat. Mikor indult a program?

– Tulajdonképpen az utolsó pillanatban. A Nemzetpolitikai Államtitkárság szervezésében 2014. január 1-jén kezdődött a gyűjtés, decemberben ért haza az első két szállítmány. Addigra az Országos Széchényi Könyvtár is felkészült: raktárat béreltünk és kidolgoztuk a munka metódusát. Sok esetben a felszámolás előtt álló könyvtárat, illetve gyűjteményt sikerült megmentenünk.

– Hogyan képzeljük el? Miféle anyagok ezek?

– Részben a helyi magyar közösségek gyűjteményei, a helyi magyar központra hagyott családi gyűjtemények, és akadnak magánszemélyek hagyatéka is. Le kell szögezmem, hogy csak könyvtári anyagokról beszélünk. Hihetetlen mennyiségű könyvről, kéziratos levélről, iratanyagról, periodikumról, kisnyomatványról van szó, sok esetben ömlesztve, áttekinthetetlenül bedobozolva. 2014 óta mintegy 260 köbméternyi anyagot, közelítőleg 260 000 könyvet vettünk át. Ennek egy része már korábban beérkezett a helyi közösségi házba és onnan került most hozzánk. Mikor szembesültünk

azzal, hogy a hazaküldési lehetőség milyen népszerű lett és milyen óriási anyagmennyiséget mozgat meg, a Nemzetpolitikai Államtitkárság támogatásával nemcsak időben, hanem szakmai szempontból is tovább fejlődhetett a program. Pályázat útján kiválasztott történészek, könyvtárosok, levéltárosok utazhattak Észak- és Dél-Amerikába, Ausztráliába és később nyugat-európai magyar közösségekhez is, hogy szakértő szemmel nézzék meg a potenciális adományokat, segítsenek a csomagolásban és előkészítsék az anyagot a szállításra, vámkezelésre. A mai napig közel harminc kisebb-nagyobb szállítmányt fogadtunk az említett kontinensekről.

Raktározzák a beérkező dokumentumokat
Fotó: OSZK/Mikes Kelemen Program

– Mihez kezd a Széchényi Könyvtár ezzel a hatalmas mennyiséggel? Felteszem, hogy nincs szükség minden hazaérkezett könyvre...

– Persze, hogy nincs, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a mi gyűjteményünk szempontjából releváns könyvanyagunk legalább kétharmada magyarországi megjelenésű, és csak a fennmaradó rész külföldi hungarikum vagy szakkönyv. Az átválogatott anyagnak töredékére, nagyjából 8-10 százalékára tart igényt a nemzeti könyvtár. Részen olyan kötetek, dokumentumok kerülnek így be a gyűjteményünkbe, amelyek eddig hiányoztak, vagy alkalmasak arra, hogy nagyon rossz állapotban őrzött köteteket cseréljünk le. Eddig 7569 kiadványnak mintegy 8000 példányával gyarapodott könyvtárunk. Emellett körülbelül 10 000 olyan időszakos kiadványszám érkezett, amivel a hiányainkat pótolhattuk, és köztük 114 olyan új címet is találtunk, amiből sosem volt az OSZK-nak példánya. 3085 különféle egyéb dokumentumot (fotót, kéziratot, kinyomtatványt, térképet stb.) helyezhettünk el az ún. különgyűjteményeinkben. Az iratanyagot nagyrészt együttműködő partne-

rünk, a Magyar Nemzeti Levéltár veszi át. Engedje meg, hogy itt is felhívjam az olvasók figyelmét az OSZK Blogban 2020. június 5-én indított sorozatunkra, amely a Mikes program során beérkezett dokumentumok érdekességeiből válogat.

– Mi történik azokkal a kötetekkel, dokumentumokkal, amikre a Széchényi Könyvtár nem tart igényt?

– Hetente teszünk közzé összeállításokat a nemrég indult, új megrendelő felületen mindazokról a dokumentumokról, amelyek az OSZK számára nem befogadhatóak, ezek közül a könyveket, a zeneműveket és a folyóiratokat. Az új listákat a könyvtárosok levelezőlistáján is meghirdetjük. Az így kijáánlott dokumentumok száma 200 000 fölötti és ma már azt is elmondhatom, hogy az anyagnak közel 60%-a hasznosul. Úgy értem, a Széchényi Könyvtár és a többi könyvtár együttesen ennyit tud érdemben felhasználni.

Az Országos Széchényi Könyvtár épületeFotó: OSZK

– Úgy képzelném, hogy a kisebb, vagy éppen a határon túli könyvtárak érdeklődnek a leglelkesebben.

– Igen. A kistelepülések könyvtárainak külön is küldtünk felhívást, mert ezek és a határon túli intézmények nehezen tudják megoldani a szállítást. Felajánlottuk, hogy házhozszállítással segítjük őket, erre a program most már lehetőséget ad. Az a célunk, hogy az anyag minél nagyobb hányada hasznosuljon. Eddig 181 könyvtár vesz részt a programban, közülük 30 határon túli magyar intézmény. Érdekesség egyébként, hogy a tudományos szakkönyvtárak is találnak izgalmas leleteket a kínálatban. Az Országgyűlési Könyvtár például örömmel fogadta azokat a politikatörténeti köteteket, amelyek nyugati szemmel értékelték a Szov-

jetunió és a keleti blokk 1990 előtti korszakának történetét.

– Vannak még rejtett kincsek? Számítanak még jelentős gyűjtemények felbukkanására?

– Igen, biztosan vannak. Természetesen a vész-korszakban, vagy az ötvenhatos forradalom után kivándorolt magyarok hagyatékának egy része már bekerült a Mikes Programba. Ugyanakkor komoly ígéreteket is kaptunk. Folyamatosan érkeznek a hazaszállítási igények a nyugati diaszpórából, elsősorban a Nemzetpolitikai Államtitkársághoz, a

programgazdához, de néhányan az OSZK-t is megkeresik. És azt is tudjuk, hogy még mindig hatalmas értékek, jelentős gyűjtemények vannak a tengerentúlon, amelyek kapcsán egyelőre nem merült fel hazaküldési szándék. Jó lenne, ha ezek a diaszpórában élő magyarság szellemi kincsei maradnának, de ha ez nem lehetséges, mi mindent megteszünk a megmentésükért.

Forrás: <https://hajonaplo.ma/irodalom/megmentett-orokseg-hazatero-emlekeink.html?>

Válogatta: Berke Barnabásné